

הבוץ של מרדכי היו עשויים פשתה לבנה מעולה, וה'אבץ' – מתכת כחלחלה לבנה.

2. הַעֵץ – עֵץ הַצֹּלֵם

ביום הרביעי מציב הקב"ה את גרמי השמים, והשמש נקראת "המאור הגדול". חוץ מהמילים 'שמש' ו'שמשון' אין בחלק העברי של התנ"ך שימוש בשורש ש"ש; אין פועל או שמות מהשורש הזה. הפועל ש"ש מופיע פעם אחת בארמית, בחלומו של דניאל המתאר את האלפים העומדים לשרת את הקב"ה: "אֶלֶף אֶלְפִין יִשְׁמְשֻׁנָּה" (ז' י'). הפועל 'לשמש' נמצא בארמית של אונקלוס, והוא בא תחת הפעלים 'לשרת' ו'לכהן'; וחז"ל שאלו את הפועל הזה ויצרו את הצורות: לשמש, שימוש, השתמש ושמש, ובימינו - שמיש, שמישות, שמשייה, ובדקדוק - אות שימוש.

אני זוכר שבימי ילדותי לפני 60 שנה כינו את עובדי העירייה שעסקו בתחזוקה ובניקיון בשם 'שמשים', אך אט אט נעלם השימוש בשם שמש ובמקומו באו 'שרתים' ו'עובדי קבלן'. אצל יהודי בבל היה מקובל השם 'שמש' – שם שניתן למשפחה ששירתה בקודש כמו משפחות חזן, גבאי, רבין וש"ץ – שליח ציבור – אך לפתע השתנתה ההגייה משמש לשמש, ואפשר שפקידי העלייה שיבשו את השם הזה, ואולי מכיוון שהשם שמש 'נאה' יותר משמש.

השם 'שמשון' גזור מהמילה שמש, ויש המסבירים כי ראו את השמש כסמל של גבורה, על פי הכתוב בשופטים ה' ל"א: "וְאַהֲבִיּוּ כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ", ושמשון הגיבור דומה ל'שמש קטנה'. אך התלמוד רואה את השמש ככינוי לה: "אמר ר' יוחנן: שמשון על שמו של הקב"ה נתקרא, שנאמר "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֶלֶּהִים" (תהלים פ"ד י"ב)... מה הקב"ה מָגֵן על כל העולם, אף שמשון מגן בדורו על ישראל" (סוטה י' ע"א). ראוי לציין, כי מקום לידתו של שמשון

בס"ד מִסְכְּרוּ מֵה אֹסִי – אֶל קִצֵּה הַצֹּלֵם

1. "פִּינָה אֶבְנָה" – אֶל

הַצֵּמַח הַלְבָּן פְּעֻרָתוֹ,

פֶּאֶרְמִית וּפְעֻרָתוֹ

לצבע הלבן יש שלושה שמות עיקריים בשפות האלה: לבן בעברית, חִינֶר בארמית ו'אַפְיֵצ' בערבית, אך נראה שהשורשים נדדו משפה לשפה: בעברית השורש למ"ד בי"ת נו"ן משמש לדברים שגונם לבן, כמו עצי הלבנה והלבונה, הרי הלבנון המכוסים שלג לבן, והלבנה הנקראת כך ע"ש הלבן של אור הירח. כדי לציין את לָבָן שיניהם של אנשי אזור יהודה השופע במקנה ובחלב, מברך יעקב את יהודה: "וּלְבָן-שָׁנִים מִחֶלֶב". השורש 'לבן' בערבית נמצא במילים 'לָבָן' ו'לִבְנָה'. בארמית מציינת את הלבן המילה 'חִינֶר', והיין הלבן נקרא "חִמֶּר חִינֶר", ובעברית - במקרא - מציין השורש הזה הפיכה ללבן: "לֹא-עֲפָה יְבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עֲפָה פָּנָיו יַחֲנֹרוּ", אומר ישעיה (כ"ט כ"ב), ומכאן ה'חִינֶר' בימינו – שפניו חסרות אדמומיות. ה'חִינֶר' משמש גם לכיבוס הבגדים ולהלבנתם, ובערבית השורש הזה קיים במשמעות אדמת גיר לבנה - 'חִנֶּר או 'חוארה', והאישה הלבנה היפה נקראת 'חִוְרִיה'. ובעברית - בהשאלה, דבר שעשו אותו ברור הוא כאילו מולבן - מחוֹנֶר, וביאליק כותב ב"רושמי הדרך" שלו – "איש הסיפון": 'עֵתָה נִתְחַוֵּר לִי כֹל הָעֵנִיָּן מֵרֹאשׁ וְעַד סוּף', ולצד 'התחוויר' יש גם 'התלבן' - ללָבָן בעיה – לדוש בה עד שתתחמם כברזל מלובן. 'אַפְיֵצ' בערבית - לבן, ומכאן ביצה - על שם לובן קליפתה – ובערבית בְּיֵצֵא. בגדי

"אֶבְלָה נְבִלָה הָאֶרֶץ אֲמַלְלָה, נְבִלָה תְּבַל, אֲמַלְלוּ מְרוֹם עִם הָאֶרֶץ" (י"ד י"ז).

4. **חִיפִים הַכְּלוּרוֹת** **nenen fe אברי הדין**

השפה העברית גוזרת מאיברי הגוף מילות יחס, פעלים ושמות, המביעים פעולות הקשורות באיברים: הנה כמה דוגמאות למילות יחס: ליד הבית, לרגל החג, על פני השטח, על פי הצו, מפני הרעה, בעקבות ההצהרה, וגם לגבי – מן המילה גב. אברי הגוף – יש שהם משמשים במשמעות מושאלת: למשל בעין הסערה, שפת הנהר, בעצם היום הזה, לרגלי ההר, על גב ההר. גם פעלים התפתחו משמות אברי הגוף: מי שמשליך אבן מיזו – מִיידה; ומי שרגליו מגיעות למקומות בילוש – מרגל, וקרוב אליו הרוכל ההולך ברגליו ממקום למקום כדי למכור את סחורתו, מסתובב בין בתים ובין אנשים. השכם המוטה קדימה הפך לסמל להשכמה מוקדמת בבוקר – השפם בבוקר, להשכים קום; כתף – החיילים מכתיפים את נשקם. כשמבריכים את הגמלים, מאפשרים להם לכרוע על ברכיהם, ובלשון ימינו – מי שמגפה, נותן גיבוי – משמש גב תומך. הכבד הוא האיבר הכבד ביותר בבטן; מן העין יצרו חז"ל את הפועל לעיין, ובימינו אולם עיון; באמצעות האוזן מאזינים ומקשיבים; מן הלשון צמחה ההלשנה; משה רבנו אומר: "נה' הַתְּאַנֶּף-בִּי" ומשמעו התקצף, כעס עלי, התאנף – מהאיבר המשמש לריח – האף, ומכאן הביטוי "חרה אפי" – הדגש בפ' תמורת הנ' שבפועל 'אנף'. וכך בערבית 'אנפ' ובעברית, בימינו – 'לאנפף'; ומכאן לנחיריים – וכשנוחרים שומעים את רעדי קול הנשימה, ועוד היד נטויה.

5. **כרמ, אפן ויין**

א. מהי "גפן שורקה"?

- 'בין צרעה ובין אשתאול' – קרוב לבית שמש, והשם מעיד שהייתה נהוגה בו עבודת אלוהי השמש, בדומה ליריחו ששם עבדו את אלוהי הירח. הנה כי כן, ראינו שהשמש משמשת אותנו, חינם אין כסף, ואינה מתביישת להיקרא 'שמש העולם', והיא תלויה שם, שם, ב... שמים.

3. **תבל ונפלאה**

על המילה "תבל" נאמר במדרש: "מִשְׁחָקָת בְּתַבֵּל אֶרְצוּ" (משלי ח' ל"א) – זו ארץ ישראל. ולמה נקרא שמה (של א"י) תבל? שהיא מתובלת בכול, שכל הארצות יש בזו מה שאין בזו, אבל ארץ-ישראל אינה חסרה כלום (ספרי, פרשת עקב). אם כן, המדרש גוזר את "תבל" מלשון תבלין, כלומר מעורבת בכל. וכידוע המילה "תבלין" מקורה בשפה הארמית, והיא צורת הרבים של היחיד 'תְּבַל', בהגייה מלעלית, לעומת "תְּבַל" – בהגיית מלרע.

למילה "תבל" שלוש הוראות בסיסיות: א. יבשה, ארץ: "'הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב יַצִּיץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמְלֵאוּ פְּנֵי תַבֵּל תְּנוּבָה" (ישעיה כ"ז ו'). ב. עמים, לאומים: "וְהוּא יִשְׁפֹּט-תַבֵּל בְּצִדְקָה יִדִּין לְאֻמִּים בְּמִישְׁפָּרִים" (תהלים ט' ט'). ג. המילה 'עולם' במשמעות של ימינו אינה נמצאת בתנ"ך, ובמקומה בא הביטוי המפורסם "תבל ומלואה", ומכאן ש"תבל" – מינה הוא נקבה: יָרַעַם הַיָּם וּמְלֵאוּ תַבֵּל וַיִּשְׁבִּי בָהּ" (תהלים צ"ח ז').

יש הגוזרים את "תבל" משורש 'בל' – לאמור "ארץ הנותנת יכולה", ויש הגוזרים מ'תבלול בעין', מלשון 'בלולה בשמן', באשר התבל ברובה בלולה במים. בשפה האשורית המילה 'תבל' גזורה מהשורש 'נבל' במשמעות של יבשה. ואולי שורש זה של 'נבל' מתאים ל'תבל' באשר תפקידה של התבל להצמיח מחדש כל מה שנובל בה, כפי שאומר ישעיה:

מקום מושבו של בית הספר המלכותי לאומנות הרכיבה על סוסים, ואפשר ליהנות ממופע של "באלט סוסים", כמו כן היא מארחת אליפות מרוצי אופנועי, הגרנד פרי, והיא אחד ממרכזי הפלמנקו. מכרמי הגפן שלה מייצרים את יין השָּרִי (והסיסמא שלהם היא: DRINK SHERRY BE MERRY=שְׁתֵּה שרי - לשמחה ולצורי=רפואה).

'דה לה פרונטרה' פירושו החזית, שעל הגבול, והוא קשור לתקופה שבה עבר הגבול בין הנוצרים למוסלמים בקרבת העיר במהלך הרקונקיסטה (הכיבוש מחדש של ספרד מידי המוסלמים, שהחל במאה ה-12, ונסתיים ב-1492).

חרס דה לפרונטרה - ה'חרס' הוא לא פחות מאשר ה'חרס' העברי, ובו שימרו יהודי ספרד את היין. היהודים בנוסף להיותם שרים ומשוררים, מדענים ויועצים, גובי מיסים ורופאים השתלבו היטב בייצור חקלאי ובעבודת האדמה, ומכיוון ששמרו על הלכות "יין נֶסֶךְ", איסור שתייה או הנאה מיין של נכרי,

נטעו כרמי ענבים לצד מטעי זיתים. ולא פלא הוא שספרד מובילה ביצוא יין ושמן, וזאת

הודות למטעים של היהודים מלפני 1500 שנה ויותר. נחזור ל'חרס' – היהודים שימרו את היין במיכלי חרס, ומכאן שם העיר 'חרס דה לה פרונטרה' – חרסי יין שעל הגבול. ה'חרס' העברי השתבש ל'שרס', ושרס נתן לנו את המשקה האלכוהולי שרי/ צ'רי ברנדי ואת הפרי צ'רי – הדובדבנים. לפני שנים כשהתחילו לגדל את העגבניות הקטנות, קראו להם "עגבניות שרי", בהיותן קטנות ועסיסיות כמו הדובדבנים.

לסיכום – מי יודע, ואולי בעקבות היין העברי נוצרו המילים wine באנגלית,

הפָּרֶם הוא מטע גפנים ובתנ"ך גם מטע זיתים ושקדים. בערבית-פָּרֶם, ומכאן העיר טולכרם, שהוא מעין שיבוש של טור-כרם – הר הכרם, ובארמית טור-כָּרְמָא. כרם, בתוספת למ"ד הוא 'כרמל', המלא כרמים ושדות פוריים. שָּרִיג הגפן הוא ענף הטעון אשכולות ענבים. הקְנוֹקְנָת היא איבר האחיזה המסולסל של הגפן, ומבחינת צורתה הדקדוקית היא הכפלה של המילה 'קְנָה'. את שָּרִיגי הגפן מדלים, מרימים כמו דלי מהבאר, ומניחים על חוטים הנתמכים ע"י יתדות, כדי לסייע בהתפתחותם ובהגדלת תנובת הענבים. גפן שהדלו אותה על גבי קנים ויתדות היא דְּלִית או דְּלִיָּה, וברבים 'דליות הגפן', ומכאן שמו של הישוב הדרוזי 'דאלית אלכרמל'. גפן משובחת שענביה אדומים-כהים נקראת שוֹרְקָה, כפי שממשיל ישעיהו: "פָּרֶם הָיָה לִידֵי בְּקָרָן בֶּן-שָׁמֹן... וַיִּטְעֵהוּ שוֹרְקָה" (ה' א'). מכאן במקרא הצבע 'שָׁרוֹק' - גוון של אדום כהה, ובבלשון חכמים 'בלא פחל וְשָׁרְקָה', כלומר בלי כוחל לעיניים ובלי צבע איפור אדום לפנים, ובהשאלה – בלי להסתיר דבר. ונראה שהנחל שגידלו בו גפן שוֹרְקָה נקרא 'נחל שוֹרְקָה'.

ב. האם אוהבים אתם לשתות את

היין הנקרא שרדונה

Chardonnay? זהו זן ענבים משובח המשמש לייצור יין לבן. האגדה מספרת שמקור השם הוא עברי; הצלבנים שגידלו כרמים בנחלת יהודה הפוּרְה קראו לו: "שער א-דוני", וכאשר זן הגפן עבר לבורגון שבצרפת השתבש השם לשרדונה.

ג. האם שמעתם על העיר 'חרס דה לה

פרונטרה' שבספרד?

Jerez de la Frontera היא עיר בחבל אנדלוסיה שבדרום ספרד. העיר היא

להיות מקום להקמת מזבחות ואתר מועדף לעבודת אלילים. והר החרמון – בגלל גובהו הרם ולובן שלגיו נתקדש לאל המכונה 'בעל' (מכאן "אדמות בעל"), ולא פלא שבתקופה ההלניסטית נבנה ליד נחל חרמון מקדש לאל פאן, שהשתבש בערבית להיות הבאניאס.

7. משפת ספרא – אשׁי ספר או צוסקׁיט בלהׁה?

המילים 'צהוב' ו'זהב' – דומות: ההגיים צ/ז עשויים להתחלף בהיותם הגויים מבין השניים. הזהב נקרא כך על שם צבעו הצהוב. ולכאן שייכת גם משפחת ספרא המפורסמת – את שמם קיבלו מעיסוקם בזהב. בערבית 'צפרא' פירושה 'צהובה', וכשדיברו בני המשפחה ביניהם בסוד על עסקי הזהב אמרו: ביע אלצפרא=מְכֹר את הצהובה, יעני את הזהב. המילה צפרא, בחילופי צ/ז, נתנה לתבלין הצהוב את שמו – זפראן/זעפראן. זוג נוסף שמתחלפים בו ההגיים צ ו-ז הוא צוהר/זוהר. הצוהר נקרא כך על שום שזרכו חודר הזוהר, אור השמש. ומכאן המילה צהריים – המציינת את השעה שבה זוהר קרני השמש בשיאו. זוג נוסף הוא השורשים עלץ ו-עלז. יש פסוק אחד המופיע בתנ"ך פעמיים בְּשִׁינוּי קל: בְּתֵהִלִּים צ"ו כְּתוּב - "יַעֲלֹז שְׁנֵי וְכָל-אֶשֶׁר-בּוֹ", ובדברי הימים: "יַעֲלֹץ הַשְּׁנֵה וְכָל-אֶשֶׁר-בּוֹ" – עליזות לצד עליצות. זהוב וצהוב – שתי מילים ממשפחה אחת. אם כן, משפחת ספרא התעשרה לא מספרים אלא מהזהב הצהוב-הצפרא.

vin בצרפתית, vino באיטלקית, vīns בלטבית..

6. מהו הקשר בין החרם לחרמון?

בשנים האחרונה רבו החרמות והאיסורים: בעולם מחרימים חוקרים ישראלים או אוסרים על יבוא סחורות מישראל, ובישראל עדות וקבוצות מחרימות זו את זו; וכל הרוצה להתיר את החרם ראוי שיתכוון באמת, כאשר הוא פותח את תפילת יוה"כ באומרו בשפה הארמית: "כל נדרי ואסרי וחרמי וכו'". 'חרם' הוא כל דבר האסור בהנאה, ומי שנהנה הוא מועל מעל בחרם, כפי שקרה לעכּן בכיבוש יריחו (יהושע כ"ב כ). ומכאן המשמעות הנלווית – כל דבר שהוקדש לאוצר ה' או לכוהן ואסור לזר ליהנות ממנו: "אֵךְ כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִחַרֵם אִישׁ לֵה' " (ויקרא כ"ז כ"ח). ומכיוון שכל דבר המחרימים ממך, נחשב בעיניך לדבר אבד, נתרחבה הוראת החרם להביע השמדה וכיליון: "אֵל בְּחַרְיָהּ - הַחֲרִימוּ כָּל צְבָאָה" אומר ירמיהו (נ"א ג).

בערבית המלה 'חראם' מביעה הן את האיסור הדתי והן את הקדושה: מי שלוקח מן החרם נקרא חראמי – גנב; ולכן האישה המקודשת לו והאסורה עליך נקראת חורְמָה; ההרמון – מקום הנשים נקרא 'אלחרים' והשתבש בשפות אירופה להיות harim. אלחרם אלשריף – המקום המקודש והנאצל – הוא הכינוי להר הבית, וכשרואים אדם אומלל, אומרים בסלנג 'לא חראם?' יעני 'לא אסור שדבר כזה יקרה?' או 'לא חבל עליו?'

ומה הקשר בין החרם להר החרמון? מימים ימימה ההרים הגבוהים נתקדשו

8. שמות משפחה צפ"י המראה החיצוני

- אמריליו ובערבית אלאבנד', או שוקרון. ראלף קליין - כי הסבא היה גמוך קומה - וכן קליינר; וכבר בתלמוד נמצאו רבנים שנקראו זעירא, זירא; ובעברית משפ' קטן. השוער המפורסם יצחק ויסוקר - ויסוקי הוא גבוה ברוסית, וכן השמות לנגר וגרוס; טויל וכברי בערבית וגרנדק בספרדית. ואיש בינוני היה נקרא - מיטלמן. 'אלטה' הוא זקן, וממנו אלטרמן, ובערבית אלשיח' או ח'תניאר. משפחת שחורי היא צ'רניאק ברוסית, שוורץ בגרמנית ואסנדי בערבית (דרך אגב, שחורים בערבית אומרים 'סוד' - ומכאן סודאן - מקום השחורים). ונסיים בכלי הנגינה 'עוד' - 'עוד' משמעו בערבית 'מקל', על שם העץ ממנו מייצרים את הכלי, ומכאן משפ' עודה - על שאבי המשפחה היה רזה כמקל. ואתם הקוראים - האם התחקיתם אחר ההוראה של שם משפחתכם? (אשמח להיות אורח בביתכם ולנתח את שמותיכם)

הדבר הראשון הבולט אצל האדם הוא המראה החיצוני שלו, ושמות משפחה רבים נוצרו מאפיונים בולטים בגופו של האדם. בתנ"ך - הן עשו והן דוד כונו בתואר אדמוני, ובימינו ג'ינג'י; רחל מוצגת כ"יפת תואר" - ובימינו משפחות נאה, יפה/יופה, שיין באידיש, ובערבית חסן או ג'מילי או אלמליח - האיש הטוב, וארמוזה בספרדית. בארצות ערב מציינים את מראה האדם בין היתר ע"י תוספת 'אבו': אבו שוארב - בעל השפם; אבו רג'ל - בעל הרגל האחת שהשתנה לאברג'ל; הערבים קראו למשה דיין אבו אלעין - בעל העין האחת; ראש הממשלה הפלסטיני לשעבר אבו קריע - ע"ש ה'קרעה', הקרחת של הסבא; בוכריס - בעל החרוז, העגיל הקטן. פריד אלאטרש - החירש.

צבעי מראה הפנים שיחקו תפקיד חשוב במתן שמות: בעל פנים בהירים נקרא באידיש וייסמן, הלר; ברוסית - ביאלה, לבן, ומכאן ביאליק, בספרדית

9. חרון אף וחרארה

פירושו חום, ו'חרארה', היא מחלת עור המלווה בפריחה וביובש; ומכאן בסלנג 'זה עושה לי חרארה' - ביטוי לסלידה ממהו. ומילה קרובה היא 'חררה' - עוגה דקה ועגולה שנאפתה על גחלים: "אין נותנין את החררה על גבי הגחלים בערב שבת עם חשכה", אומר התלמוד; 'חררה' קרובה למלה 'חריכה' - שריפה קלה באש. ועל הפנים היבשים והצרובים כותב ביאליק: "חריצי הפנים החררים". אם כן ראינו שנחיריים, חרחור מלחמה, חררה וחרארה - כולם מעלים חרון אף.

שרש ח"ר בשפות השמיות משמעו חום ואויר לוהט, ומכאן "חרון אף" - כעס, שבשעת הרוגז יוצא אויר חם מהנחיריים, שאף הם משרש זה. כותב שלמה המלך: "ואיש מדגנים לתחרר ריב" (משלי כ"ו כ"א) - 'לחרחר' פירושו ליצור חום, להדליק, ובהשאלה 'לחרחר מלחמה' - להצית ריבות וקטטות. וקרוב להן החום היבש והלוהט הנקרא בתנ"ך 'חרב', כפי שמתלונן יעקב: "הייתי ביום אכלני חרב וקרר בלילה" (בר' ל"א מ'), והר סיני החרב, כינויו - הר חורב. ובערבית 'ח'ר

שבחיכה של הרעיה מעורר וגורם לשפתי הישנים להתנועע, למלמל ולהוציא קול המיה. ומכאן הקשר לדב, שכאשר הוא כועס או רוטן הוא מוציא קולות המיה של מלמול נְרַחֵשׁ. גם הדיבה – מאותו השורש, היא מעין רחש – רחש של רכילות וְלָשׁוֹן הרע. בעברית החדשה יצרנו את הדיבוב – הקניית דיבור לסרט בלשון שונה מהלשון המקורית – בשל דמיון הצליל ל- dubbing באנגלית, אבל גם בגלל הקשר לפועל 'לדובב'. את הדוב מוצאים בתנ"ך בסיפור אלישע הנביא: הוא מקלל חבורת נערים שמתקלסים בו, אבל נעשה לו נס ושני דובים יוצאים מהיער ומבקעים את הילדים (מלכים ב' ב'); בעקבות סיפור זה נוצר הביטוי 'לא דובים ולא יער', שמובנו 'לא היו דברים מעולם' (מכאן שם ספרו של מאיר שלו 'שתיים דובים'). באירופה נחשב הדוב למלך החיות, ולכן מקומות רבים נקראו bear – דב, והמפורסם שבהם העיר ברן שבשווייץ. ולסיום – פְּרָל או פְּרָלָה הוא הכינוי בידיש לילדים ששמם דב.

12. אַל פִּנְקָאן, פִּנְקָס וּפִנְקָה, וְאֵס יֵיח' אַפְרִיק

א. הכול אומרים "שים את הפנגאן על האש", אך ערבי שישמע זאת יגיד לך, יא מגנון, פנגאן זה ספל ולא קומקום. המלה פנגאן – יסודה ביוונית העתיקה ונקראה פינקאס, שהיה לוח עץ, ובו שעווה ששימשה לכתובה, ועליו היו עושים את חשבוננו של הלקוח. לאחר שפרע הלקוח את חשבוננו היו מוחקים את הלוח כדי להכינו לחשבון הבא. המלה פינקאס הֶעֱשִׂירָה את העברית במלה הידועה 'פנקס' (וידועה האמרה בפרקי אבות: הפנקס פתוח והיד כותבת). המלה פינקאס המשיכה לנדוד בארצות המזרח, ושם היא כבר מתארת גם את צלחות העץ, שעליהן הגישו אוכל. הפינקאס חדרה אל הארמית בצורת

10. מה אֶפְשִׁי אֶת הַחַיִּים?

בשנה שעברה נכנסתי למועדון הקשישים וקיבלת תעודת אזרח ותיק, והיא עוררה בי מחשבות על הישיש ועל הקשישים והקשר עם החשיש.

יש קשיש המרגיש ישיש, תשוש, ויש ישיש שאמנם נָס לחו, אך ראשו צלול ודעתו מיושבת עליו, כדברי איוב: "פִּינְשִׁימִים חֶכְמָה וְאַרְבֵּי יָמִים תְּבוּנָה". קשיש בלשון המקורות איננו זקן, אלא – מבוגר מ-. אבל בארמית משמעו זקן, וכך מקובל בלשון ימינו. האם יש קשר בין קשיש לבין קש? אולי, כי ניתן לשבור אותם בקלות; ומכל מקום הקש יוביל אותנו אל החשיש שפירושו עשב בשפה הערבית ובתנ"ך הוא נמצא בצורה 'חֶשֶׁשׁ' - עשב יבש: "תִּהְיוּ חֶשֶׁשׁ תִּלְדוּ קֶשׁ" מתנבא ישעיהו(ל"ג י"א), ז"א הרהורי המחשבה שלכם אינם בני קיימא, והם דומים ל'חשש', לעשב יבש (ההרהורים זקוקים להיריון עד שייפכו למעשים). המילה חשיש עברה אל האנגלית בצורת hashish, ובקיצור hash. יש אומרים שבְּשָׁל האיסור הדתי על שתיית משקאות חריפים, הפך החשיש לסם נפוץ בקרב המוסלמים, ואלה מעשני החשיש נקראו 'חשששיון'. וההיסטוריה של ימי הביניים מכירה פלג אסלאמי בפרס ובסוריה, שאנשיו נודעו באכזריותם בחיסול אויביהם, והתפרסמו כ"מעשני חשיש" כדי להגיע לשיכרון חושים. בקיצור "מסטולים לאללה!" שָׁמֶם, 'אלחשששיון' התגלגל לאירופה, ובשיבוש נוצרה המילה המוכרת כיום באנגלית לרוצח המתנקש — Assassin. אם צעיר אתה ואם ישיש היזהר שלא לגעת בחשיש!

11. הַדּוּב מְדוּמָה ?

הפועל 'לדובב' מופיע רק פעם אחת במקרא, בשיר השירים: "וְחֶפֶז פִּינִין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוּדֵי לְמִישָׁרִים דּוֹבֵב שְׁפֹתַי יִשְׁנִים" (ז' י') - ופירושו: דרכו של היין להרדים, אבל היין

המעייין כדי לפייס אותו". יצאו שניהם אל השדה והנה המקום מלא בוץ והמים זורמים. פשט האדון את בגדיו והתקרב אל המקום שבו ניפץ הוא את הכד. ירד על ברכיו, השתחוה והתפלש בבוץ מספר שעות. טיהר את גופו ועמד לתפילה, וחזר הביתה בריא ושלים. סיפור הנס התפרסם ואנשים חולים באו כדי למצוא לעצמם מרפא בתוך הבוץ, וכנהוג,

זה אבריק וללא פנגאן

אנשים הניחו מתנות ותרומות עבור האיש הקדוש. לאחר שהשיח' נפטר, קבר אותו האדון והקים לכבודו קבר עם

כיפה על ראש הגבעה, וזהו קברו של 'שיח' אבריק' שלייד "הגן הלאומי בית שערים". הנה הבית הראשון של שירם של אלכסנדר פן ומרדכי זעירא:
 אֲדָמָה-אֲדָמָתִי,
 רְחוּמָה עַד-מוֹתִי,
 רוּחַ רַב תְּרַבּוֹנֵיךָ הַרְתִּים,
 רוּחַ רַב הַרְתִּים.
 אֲרַשְׁתִּיךָ לִי בְּדָם
 שְׂאֵדָם וְנָדָם
 עַל גְּבְעוֹת שִׁיח' אֲבָרִיק וְסִרְתִּיה!

13. **מִצְרַיִם וְאֵיזֵר**
אֲפִפֶּטֶר

המוסלמים חוגגים את עיד אלפטר בתום צום הרמצ'אן. רמצ'אן הוא החודש התשיעי בשנה המוסלמית, והוא נתייחד להיות חודש של צום וחזרה בתשובה. אכילה, שתייה ועישון אסורים במשך היום מעלות השחר ועד השקיעה. בתחילת האסלאם נמשך הצום רק יום אחד במקביל לצום הכיפורים, לאחר מכן הוא הוארך ל-10 ימים במקביל לעשרת ימי

'פנכה', ואנו שאלנו אותה אל העברית, ויצרנו את הביטוי 'מלחך פנכה' – כינוי לחנפן ולמתרפס.

הצלחת הזאת הפכה לקערית, והקערית לספל שממנו לגמו את הקפה. הספל עם שמו נדד לפרס וקראו לו פינג' או פינג'ן. ומהפרסית עברה המלה לערבית, ומכיוון שאין בלשון הערבית פ דגושה היא מבוטאת פנגאן. אנו מגיעים לתקופת החלוצים, ואז הביקורים באהלי קידר היו עניין של יום-יום; ואין ביקור אצל ערבי ללא טקס של הכנת קפה. והיה מי שטעה וחשב שהערבי קורא לקומקום בשם פנגאן, בעוד שהערבי קורא לספלון בשם פנגאן. ואת הגושפנקא הסופית ל'שגיאה' זו קיבלנו דרך שירו של חיים חפר 'סובב לו סובב הפנגאן'.

ב. מעייין המרפא שבשיח' אֲבָרִיק

במרחק מה מהפסל של זייד (בגן הלאומי, בית שערים) נמצא קבר שיח' אבריק. זהו מבנה אבן עתיק, דו כיפתי וחד קומתי. לסיפור שמאחורי אותו אבריק, ישנה אגדה ערבית על שיח' אוהב אללה, שהיה מקפיד להתפלל "ח'מס צלואת" – חמש תפילות. ומכיוון שהיה מקפיד לרחוץ את ידיו ואת רגליו לפני התפילה, היה נמצא איתו תמיד כד מים – האֲבָרִיק. והיה השיח' עובד בשדהו של אפנדי, בעל האדמה; ויום אחד מצאו מאריך בתפילה. כעס האפנדי על השיח' על כי מתבטל הוא מעבודתו, וכעונש שבר את האבריק. כשהגיעה שעת תפילת המנחה, רצה השיח' להיטהר במים, אך מצא את הכד שבור. מה עשה? הרים את המטה שבידו, היכה באדמה ואמר: "אני גוזר בשם אללה". ופתאום החלו המים לזרום כלפי מעלה, וכך רחץ הוא ידיו ורגליו, התפלל והמשיך בעבודתו. לאחר זמן מה חלה בעל השדה, ולא מצאו לו מרפא, לא הזקנים, לא המלחשים ולא בעלי הקמיעות. בא אליו השיח' ושאל אותו: "מה עשית?" ענה האפנדי: "אני הוא ששבר את הכד". אמר השיח': "ידו של אללה הייתה בדבר, עליך לצאת אל

תשובה, ולבסוף נקבע ל-30 יום. מקור המלה רמצי'אן בשורש רמ"צ, הקרוב למילה העברית "רמץ" - גחלת, אפר חם לוחט; ונראה שחודש זה היה חל בשיא הקיץ בשנים הראשונות לאסלאם. עם שקיעת החמה מתאספת כל המשפחה כדי לאכול יחד את הארוחה המסיימת את הצום, הנקראת אפטאר – אפטאר פירושו שבירת הצום, בדומה ל'עיד אלפטר' - "חג שבירת הצום", הוא החג המציין את סיומו של חודש הרמצי'אן והנמשך שלושה ימים.

השרש העברי המקביל הוא פט"ר ומשמעו לפעור, לפתוח ולשחרר: הבכור הפורץ ראשונה והפותח את הרחם נקרא 'פטר רחם'; הפטריות נקראות כך כי הן פותחות, פולחות את האדמה לאחר הגשם; ההפטרה נקראת כך כי היא מסיימת את קריאת התורה ופותחת את הקריאה בנביאים; את המלה 'נפטר' למת שאלנו מן הארמית, באשר הוא יוצא מארץ החיים אל העולם הבא. גם סיום הצום ופתיחת הסעודה בא משרש זה, בערבית: פטור – ארוחת בוקר הפוטר אותך מצום הלילה בדומה ל- breakfast שפירושה המילולי הוא 'שבירת הצום', וכן 'עיד אלפטר' המסיים את צום הרמצי'אן והפותח את החג.

לסיום, תיקון קטן לאנשי התקשורת – אין לומר חג הרמצי'אן, כי הרמצי'אן הוא לא חג אלא צום, החג הבא אחריו נקרא עיד אלפטר.

המזרח, הערבית**והאסלאם / משה אוסי (פרק**

מהספר: על קצה הלשון)

א. מאכלים מזרחיים עם שמות ערביים

1. **מהו****הכתיב****הנכון:****קוּפָּה/קפאָה, בק' אַ**
קוּפָּה/קפאָה, ככ' ?

השורש הערבי הוא 'כב"ב', בכל, שמשמעו לעשות צורה מעוגלת, ו'כובה' היא גם פקעת חוטים, שהרי היא מעוגלת. ולכן גם כבאב וגם כובה משורש זה. ואופן הכנתם דומה, שהרי מהתערובת מכינים קציצות מעוגלות ע"י עיסוי הידיים. אך בגלל בעיית כ' דגושה ורפויה, מעדיפים לכותבה בק', כמו מובארק במקום מובארק. המטבח העיראקי ידוע בהתמחותו בקובות כמו קובה תפוח אדמה, קובה בורגול, קובה סלק וקובה דלעת.

2. **הַמְלֵאוּחַ - המלאווח הוא מאכל תימני מסורתי**

העשוי מבצק עלים, על בסיס קמח דורה, סאמנה וקורט מלח וסוכר. את המלאווח נוהגים להגיש עם עגבניות מרוסקות מעורבבות עם סחוג וביצה קשה ולעתים גם טחינה, זעתר ושמן זית. הפועל 'לוח' משמעו בערבית חרך או שזף, ואולי הוא נקרא כך כי הוא נאכל מעט חרוך; ואולי הוא קרוב למילה 'לוח', כי הוא עשוי מ"לוחות בצק מרודדים".

3. **מַחְלֵאִים מְחִינִים -****ה'מַחְלֵאִים' - פירושו המילולי**

קצוץ, חתוך או טחון, והוא מזכיר את המילה העברית 'פרום', לפרום

א. **המערב** - השם מערב בא מלשון ערב, הכיוון בו השמש שוקעת בערב, והמערב נקרא "מבוא השמש" - כפי שאומר דוד: "מְמַזְרַח-שֶׁמֶשׁ עַד-מְבֹאוֹ" (תהלים נ' א'). באכדית המלה 'עַרְבַּ' משמעה להיכנס (לשקוע), ובערבית 'מע'רב' (וממנה בשיבוש 'המגרב' - כינוי לספרד ולצפון אפריקה הנמצאים ממערב לנו; או משפחת מוגרבי שמוצאה ממרוקו - "לבי במזרח ואנכי בסוף מערב", 'מערב' כאן כינוי לספרד). האדם הקדמון דימה שלשמש יש אוהל, אליו היא נכנסת בלילה לישון, ובבוקר היא יוצאת וזורחת. היוונים שאלו את המלה האכדית 'עַרְבַּ' ונתנו לעולם את המלה 'אירופה', היבשת שבה שוקעת השמש, כלומר המערב (עם חילופי ע/א ו-ב/פ, כמו שֶׁבַע/סוּבָּא, נשב/נשף), ובימינו 'ארצות המערב', 'תרבות מערבית' וכד'. בימי בית שני כינו יהודי בבל את א"י בשם 'מְעַרְבָא'.

המערב נקרא בתנ"ך גם 'ימה' על שם הים הגדול, הים התיכון התוחם את הארץ ממערב: "וּגְבוּל יָם וְיָהָּ לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל" (במדבר ל, ד ו').

הים התיכון נקרא "הים האחרון" כי הוא נמצא מאחור (כאשר המזרח מקדימה, מלפנים), כמו בזכריה י"ד י"ב: "יֵצְאוּ מֵיַם-חַיִּים מִירוּשָׁלַם חֲצָיִם אֶל-הַיָּם הַקָּדְמוֹנִי (ים המלח) וְחֲצָיִם אֶל-הַיָּם הָאֲחֵרוֹן". שימוש במילה 'אחרי' לציון המערב נמצא בשופטים י"ח י"ב: "עַל-כֵּן קָרָאוּ לַמָּקוֹם הַהוּא מְחִינֵה-דָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה הִנֵּה אַחֲרֵי קַרְנֵת יַעֲרִים".

4. הטאג'ין -

מאכל מסורתי צפון אפריקאי המבושל על גבי גחלים, והוא מעין נזיד. הטאג'ין, מילולית "סיר חרס" – והיא קדירת חרס עם

מכסה מחודד, המעניקה את שמה לתבשילים רבים העשירים בבשר, בירקות ובקטניות מתובלים, ובראשם הקוסקוס. התבשיל הבשרי מתבשל בנוזלים של עצמו, והתוצאה היא תבשיל עסיסי, שבשרו רך ונמס בפה, ספוג בטעמי הירקות והתבלינים, והוא מוגש על תלולית קטנה של קוסקוס. בטאג'ין ניתן לבשל מאכלי עוף בשר ודגים, למעשה כל מה שמבשלים בסיר או בקדירה. ישנה סברה שהמילה 'טאג'ין' יסודה ביוונית והיא עברה אל הפרסית בצורת טאח-צ'ין ומשמעותה מילולית: מונח על קרקעית (הסיר). הטאצ'ין הפרסי הוא מאכל העשוי מאורז ובשר עוף או בקר. ובערבית קיבלה המילה משמעות של מחבת/סיר חרס.

5. האטמון'ה -

סלט שעשוי לרוב מעגבניות, משום ומפלפלים קלויים וכולם מבושלים יחד ברוטב. 'מטבח'ה' משמעה "מבושלת", כשהמילה 'טביח'ה

משמעה בישול או תבשיל, ושורשה בעברית הוא 'טבח', זבח ושחיטה, ושתי השפות יצרו משורש זה את ה'טבח' וה'מטבח' (נא לא להתבלבל עם הפועל 'ד'בח' = זבח/שחט). בתוניס קוראים לרוטב זה מ'רמומה/מ'רדומה, סלט חריף זה נאכל בכיף ביום שישי בצהריים עם חלה של שבת. היא גם יכולה לשמש בסיס לשקשוקה. 'רדם' בערבית פירושו בין היתר לסגור ולסתום, באשר את המרדומה היו שמים בסירים מכוסים היטב (מזכיר את ה'תרדמה' בעברית); פירוש נוסף – נשאר לתמיד, לומר לך שאפשר לשמור את הרוטב למשך זמן.

האטוניה/הטוניה - משווי אצל הערבים זה בד"כ

בשר צלוי, ומכאן גם כינוי למיני סלטים הנקראים 'משווי'ה' כי הם נצלים על האש - סלט ירקות על בסיס של פלפלים חריפים ועגבניות הנשרף על הגריל או על אש גלויה שטעמו הייחודי מתקבל מהחריכה של הירקות. הסלט הזה מוגש במסגרת המנות הראשונות

חוטים. כמספר העדות כך מספר הגוונים השונים של הכנת המפרום/המפרומה, אך הרעיון הבסיסי הוא "לפרום", לחתוך חתכים ופרוסות את הירקות השונים, וברוח שנוצר מוסיפים בשר טחון מתובל. טובלים את החתיכה הממולאת בבליה, מטגנים, ובסוף מבשלים הכול ברוטב הרצוי. המפרומה הידועה היא משל תפוחי האדמה ופרוסות חציל, אך אפשר גם מגזר, מפלפל, מכרוב/כרובית, מעגבניות, ואני עבדכם 'מת' על מפרומה מבצל. יש גם מפרום טבעוני.

מתכון קרוב למפרום הוא "כוס/קוסה enni"

(זו לא.. קללה), מאכל של קישואים ממולאים. מילוי הקישואים מורכב מתערובת של בשר בקר או כבש ביחד עם אורז. את הקישואים הממולאים בדרך כלל מבשלים בסיר כשהם טבולים ברוטב בעל חמיצות גבוהה, כגון מיץ לימון או עגבניות. את הקישואים מרוקנים ע"י "מנקרת קוסה" – מין ידית מחוברת לצינור ארוך ומעוגל, ובערבית, מילה קרובה "מקנרה".

עוד מתכון ממשפחה זו הם "צ'י האפן"

הממולאים באורז, בירקות ובתבלינים המעורבבים באופן אחיד. ישראל אהרונ מדין עלי גפן נוסח יוון

במילוי אורז, עגבניות, צנוברים ועשבי תיבול השמיר או הנענע או בתערובת של שניהם. המלית יכולה להיות בשרית או צמחנית. בערבית הם נקראים 'נרק אלענב' או 'נרק אלדנאלי' (אגב, היחיד של דואלי – הוא דאליה, ומכאן שם היישוב הדרוזי דאליה אלכרמל, ובעברית דליה/דלית וברבים 'דליות הגפן', ונקראות כך, כי מעלים, מ'דלים את השריגים). המקבילה העברית של המילה 'נרק' היא 'ירק', ובערבית היא גם משמשת לציון הדף, שהרי הדף הוא תוצר של העץ.

לסיום – ראוי להקפיד ולבטא את המילה 'ממולא' בקמץ בסופה ולא בסגול, ושם הפועל 'למלא', וכן 'מבוטא-לבטא', 'מדופא-לדפא'; וכדי לא לטעות נרגיל את עצמנו לומר 'ממולאים', ברבים.

ישנם כל מיני סוגי ממולאים ועם שמות שונים, חלק קוראים להם 'דולמה', האחרים יקראו להם 'יאפראך', והתורכים יקראו להם 'סרמאלה' (משמעה "לגלגל"). יש משהו מיוחד בממולאים, כי זה מאכל שאפשר להכין רק כשאוהבים לבשל, או שמבשלים עבור מי שאוהבים.

7. סחוק/סחוק/סחוק -

איך אתם מבטאים את שם הרוטב החריף שמקורו בתימן? המילה "סחוק" מקורה במילה "מסחקה" שהיא אבן גדולה (לרוב בזלת) עם שקע במרכזה. בשקע זה מניחים את חומרי הגלם המיועדים לכתישה, ובאמצעות אבן נוספת,

קטנה יותר, כותשים את המרכיבים לכדי תערובת

אחידה. הסחוג הירוק עשוי תערובת

של פלפלים ירוקים חריפים

עם כוסברה, שום ותבלינים שונים. סחוג אדום עשוי מפלפלים אדומים מיובשים, שום, תבלינים ושמן.

המילה העברית המקבילה ל"סחוק" היא "שחוק", כאשר שוחקים את התערובת במכתש. המילה "סחוק" משתנה בהגייה לסחוג/סחוק בגלל הקרבה בהגיית ז/ס, וכן ג/ק (ובעברית על/ז/עלס; עגלגל/עקלקל). ישנו

מרח דומה מהמטבח התוניסאי, ששמו

הוא הריסה/אריסה. משמע השורש 'הרס' בערבית הוא כתש, גרס וטחן, ואצל הערבים היא תבשיל מחיטה גרוסה עם בשר. ואם תרצו הרי לפנינו הפועל העברי "להרוס", שהרי כדי לקבל הריסה כותשים, מועכים ומרסקים.

8. מחרת פלפל צ'ומה - זהו הסחוג

הטריפוליטאי - מחית פלפלים חריפה שתשדרג דגים

צלויים, טאג'ינים של עוף,

סלטי חצילים, פלפלים

קלויים וקציצות. טעים

למרוח פלפל צ'ומה על לחם

שחור, לסחוט עגבנייה

בשלה, להזליף שמן זית,

ומתאים גם כתוספת

לפסטרמה, לחריימה,

לשקשוקה או לסנדוויצ'ים.

המילה 'צ'ומה' היא הגייה טריפוליטאית של המילה הערבית ת'ומה, והמקבילה שלה בעברית היא השום (האותיות ת' ו-ש' עשויות להתחלף: ת'ור=שור, ת'לאת'ה=שלושה, ת'מאניה='שמונה, ובהגייה טריפוליטאית 'צ'מאניה'). מכאן נבין שהמרח בנוי על בסיס של שום. שמים את שיני השום הכתוש והפפריקה בקערה ומוסיפים בהזלפה איטית את מיץ הלימון תוך בחישה, עד שמתקבלת משחה חלקה למדי.

של פתיחת השולחן, ולעתים קרובות גם מלווה בקוסקוס.

המקפי - הוא כל דבר קלוי על אש, למשל פּאד'נג'אן מקלי - חצילים קלויים. דרך אגב, שמו של ה"חציל" הוא תחדיש של אברהם לונץ משנת 1897 על פי המילה הערבית הנדירה 'תִּיצַל', כשהמילה הערבית הרגילה לחציל היא 'פּאד'נג'אן'. שפות אירופה שאלו את המילה 'פּאד'נג'אן', ובאנגלית היא השתבשה לצורת aubergine.

6. הסינייה -

הסינייה היא מאכל מזרחי קלאסי הכולל בשר טחון האפוי תחת מעטה של טחינה. ישנם האוהבים את הבשר בצורת קציצות/קבבים, ולרוב הוא כולו משוטח בתבנית ונפרס כעוגה. יש האופים ביחד בורגול/חצילים/כרובית/ע/גבניות. תבשיל זה ה"סינייה" נקרא על שם הקדרה שבה נאפית/מוגשת, ז"א שהיא גם שם המנה וגם צורת ההגשה במגש שטוח הנקרא סינייה. המילה בערבית נכתבת באות צ' - "צִינִיָה", והיא מציינת את הקדרה מחרסינה שבה מארץ סין, ובערבית "אלצין", וכיום כל מגש נקרא בערבית "צִינִיָה", לצד המאכל הקרוי ע"ש הקדרה.

9. הסִיִּיחַ שומה פִּטְחִינָה

שורש המאכל בשפות השמיות הוא כס"ס הקרוב לשורשים: קצ"ץ, גז"ז, גר"ס וכרס"ם, וכולם קשורים לפריכה ולטחינה. הפועל 'לכסס' משמעו לגרוס בשיניים גרגרים קשים, ובערבית 'כִּסְסִי' הם גרגרי שעורה שנילושו בביצים. בעברית ישנו גם הפועל 'לקסס', באות ק' במשמעות ללעוס ולכרסם. מכיוון

שהאות כ' נהגית פעמים קשה – פ, ופעמים רכה – כ, נוהגים לכתוב את המילה בק'-קוסקוס, בדומה לקובה ולקבאב (בערבית كَبَاب, כפאב).

11. המרקאף - המרכיב הנמ'א'ד'רה ולסאמולא

הנמ'א'ד'רה היא מאכל מזרח תיכוני (סורי ביסודו) שכולל שלושה מרכיבים מהותיים: עדשים ירוקות, חומות או שחורות, בצל מטוגן ודגן מסוים, בד"כ אורז או בורגול, הוא גם משמש כמתכון צמחוני או טבעוני בפני עצמו, וכן כחלק מארוחה חלבית. הבורגול הוא תחליף מצוין לאורז והמטבח הערבי עושה בו שימוש נרחב הן במג'דרה והן בממולאים. מג'דרה בערבית משמעה מי שנגועה בסימני האבעבועות; ומה הקשר לשם המאכל? המילון הסורי מסביר שהמראה של העדשים המונחים על האורז דומה לילדה קטנה, בעלת עור לבן הנגועה ב..אבעבועות רוח (ר' התמונה).

10. המרקאף (בערבית: בְּרֻעֵל) עשוי מגרגרי חיטה

מבושלת, שיובשה ונגרסה. השם העברי המקורי לבורגול הוא "ריפות", והוא נזכר בספר שמואל: "נתקח האִשָּׁה ונתְפָּרֵשׁ אֶת הַמֶּסֶךְ עַל פְּנֵי הַבָּאָר ונתְשַׁטַּח עָלָיו הַרְפּוֹת וְלֹא נִודַע דְבָר" (שמואל ב' י"ז י"ט). מאכלים נוספים העשויים מבורגול הם קובה מטוגנת (נְבֻלוּסִיָּה=מנאבלוס, שכם) וטאבולה.

בסוריה מְדַמִּים את הבורגול ל"מסמרים המקפעים את מפרקי הברכיים", וזאת הודות לערכו התזונתי הגבוה. ומתוך הבנה זו, אני 'מעז' לומר שהמילה 'בורגול' יסודה במילה 'בורג', המסמר בעל חריצים לוליניים לאורכו, ובערבית הוא נקרא 'בְּרֻעֵל', ואליעזר בן יהודה העבירו אל העברית בצורת 'בוֹרְג', בגלל הקושי לבטא 'בְּרֻעֵל'.

[ההגה ע' הערבי מבוטא כמו ה-ר' הצברית, ומילים שיש בהן ע' נהגות ע"י זרים כ-ג', כמו: דוע'רי=דוגרי,

הסביח הוא מאכל עממי אצל יהודי עיראק שקנה אחיזה רחבה בישראל, ומנהגם לאכול את הסביח כארוחת בוקר מסורתית בבוקר שבת. הסביח מורכב מביצה קשה חומה ותפוחי אדמה, סלט ירקות קצוץ דק, חצילים מטוגנים, עשבי תיבול ירוקים ועמבה.

יש הסוברים שמקור שמו של הסביח הוא מהמילה "בוקר" – בערבית "צבאח", משום שנהגו לאוכלו בבוקר יום השבת, ואולם המילה "סביח" אינה משורש "צבאח", ואין לה קשר עם האכילה בבוקר, לזה ישנה המילה "פְטוּר"=ארוחת בוקר (כי אתה "פטר" עצמך מהצום של הלילה, וכן "עיד אל־פֶטֶר", החג שלאחר צום הרמדאן, שבו נפטרים מן הצום, ודומה לה המילה האנגלית לארוחת בוקר, breakfast=לשבור את הצום).

הפועל 'סב'ח' משמעו לשחות, ו"סביח" הוא ה'שוחה', והמאכל נקרא כך כי יוצקים לקערת ההגשה את הטחינה הנוזלית, וכל מרכיבי המנה צפים ו'שוחים'.

בנוזל של הטחינה, ואוכלים בפיתה או בלחם מתוך הצלחת. הסביח בישראל קיבל גוון שונה בכך שכל המרכיבים מוכנסים לפיתה או לכריך, וכך אפשר לאכול את המנה בעמידה או לקחת אותה למשרד או לבית, דבר שחוסך ישיבה במסעדה. ישנו בתנ"ך הפועל 'לשַׁבַּח' המקביל לשורש סב"ח הערבי, במשמעות של להרגיע ולהשקיט את גלי הים: "מְשַׁבֵּיחַ שְׁאוֹן יָמִים שְׁאוֹן גְּלִיָּהֶם" (תהלים ס"ח ח) – הקב"ה מרגיע את שאון המים והגלים. יוצא לפי זה שמרכיבי המנה של הסביח צפים ברוגע על פני הנוזל של הטחינה, וממתינים ל"שוחים" כדי לדוג אותם לתיאבון.

10. הקוסקוס - הקוסקוס

(בערבית הוא נכתב 'כִּסְסִי') הוא מאכל צפון אפריקאי וסיציליאני מסורתי, שנוצר על ידי הַבְּרֻבְרִים, (קבוצת שבטים שחלשה בעבר על כל אזור המגרב: אלג'יר, לוב,

טוניס ומרוקו). חשיבותו של הקוסקוס למטבח זה מקבילה לחשיבות של הפסטה למטבח האיטלקי ולאורז במטבח העיראקי והפרסי. הבסיס לגרגרים הרכים והנימוחים הוא פתיתי סולת עגולים, אבל באזורים אחרים באפריקה מכינים קוסקוס מדגנים אחרים כמו דוחן. הגרגרים עוברים התפחה על ידי מים בתהליך של אידוי. קוסקוס מוגש בתוספות מאכלים שונים, דוגמת מרקי בשר, או דגים בתוספת ירקות מבושלים.

מקור המילה אינו ברור. הפועל 'שקשק' נמצא בערבית, ומשמעו פטפט, נאקת הגמל או ציוץ העופות, ויסודו

בפועל הערבי 'שק' ומשמעו: פתח, ביתק, סדק, והשורש העברי המקביל הוא 'שק', והוא נקרא כך כי הוא פתוח וסדוק מצד אחד (והוא עבר אל שפות אירופה בצורת (SACK). ואולי השקשוקה נוצרה כאונומטופאיה של "שק/שק" על שם שבירת הביצה וחיתוך הירקות.

13. שצוצית, פסוליה ולופיה

השצוצית היא ירק־גינה מטפס ממשפחת הקטניות בעל תרמילים ירוקים אכילים. היא מופיעה בלשון חז"ל, ובתלמוד הירושלמי נכתב: "אמר רבי יונה למה נקרא

שמה שעועית שהיא משעשעת את הלב ומהלכת את בני מעיים," כלומר שגורמת לתסיסה ו"משתחררת גז היוצא החוצה", והאדם מרגיש תחושת מלאות ושובע. שורש שע"ע משמעו לטוח טיח כדי להחליק את הקיר, וכן לסתום עיניים, כפי שאומר ישעיה: "הֲשָׁמֵן לֵב-הָעַם הַזֶּה וְאֶזְנֵי וְעֵינָיו הֲשַׁע פֶּן-יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמַע וּלְבָבוֹ יִבִּין וְשֵׁב וּרְפָא לוֹ" (י' י'); ובתלמוד נמצא הביטוי "לשוע

ולחליק". שורש זה נמצא גם בארמית, ומתרגם אונקלוס את מה שאומר יעקב: "וְאֶזְכִּי אִישׁ חֵלֶק" (בראשית כ"ז י"א) –

"וְאֶזְכֵּא גְבַר נְשָׁעִיעַ". ונראה שמשורש זה בא הביטוי "מגולח למשעיע" – שעיעות הפנים וחלקלקותם, והוא שאל מיחזקאל: "וּבְמִים לֹא רַחֲצָתָ לְמִשְׁעִי" (ט"ז ד'). מעתה נהיר לנו שצמח השעועית נקרא כך על כי היא 'חלקה למשעיע' מבחוץ. השעועית שבמשנה איננה השעועית המצויה, שהרי מקורה בדרום אמריקה, אלא מין אחר, כנראה מין לופינה – 'שעועית העין השחורה'.

מוע'רבי=מוגרבי, אבו ע'וש=אבו גוש, היישוב הדרוזי אלמע'אר=אלמגאר, השם ברע'ותי=ברגותי (בעברית 'פרעוש'), זה"כ ע'טאס=גטאס (צוללן), ע'זה=עזה=GAZZA, ע'זאל (צבי, אייל)=GAZEEIIE]. אם כן, מה הקשר בין הבורג לבורגול? כמו שהבורג עושה חריצים בתנועות סיבוביות וחודר לחומר, כך גם המכתש כותש את החיטה בעלי כדי לקבל גריסים. האות ל' שנוספה בסוף המילה 'ברע'ל', דומה לתוספת האות ל' בעברית במילים: ברזל, ערפל, כרמל, גבעול, אשכול, חרגול.

הטאפלה (בערבית: "תבולה") היא מאכל ים

תיכוני, מאכל המוגש כחלק ממבחר המתאבנים. המרכיבים שלו הם בורגול, פטרוזיליה קצוצה, עלי נענע, עגבנייה, בצל, עשבי תיבול, מיץ לימון ותבלינים כמו פלפל שחור, קינמון ועוד. בלבנון ובסוריה, שם הומצא המאכל, אוכלים אותו לעתים קרובות בעזרת עלי חסה. בברזיל ובדרום אמריקה השתנה השם ל-Tipili.

המילה "תבולה" מזכירה את ה"תבלין" הידוע, ומקור המילה באכדית ומשמעה סלט העשוי מירקות שונים. לפני כ-800 שנה הוסיפו אנשי הלבנון לסלט זה חיטה גרוסה, וכך התקבלה ה"תבולה". "תבולה" קשורה למילה 'תבלין' שמקורה בארמית ומציינת את החומר המוסף למזון לשם שיפור טעמו. המילה 'תבלין' היא צורת הרבים של היחיד 'תְּבֵל': "תבלין נדוכין כמדוך של עץ", נאמר כמסכת ביצה. בלשון חכמים המילה תבלין משמשת כצורת רבים, ואולם המילה תבלין נשמעה לדוברי העברית כצורת יחיד, ולכן התחילו להשתמש בצורת הריבוי הכפולה 'תבלינים'. והיום נוצר אף הפועל – לתבלן.

התבלינים יכולים להיות מופקים מפרי, מזרע, משורש או מקליפה של צמח. צמחים המשמשים כתבלין בצורתם הטבעית קרויים עשבי תיבול. יש גם תבלינים המיוצרים באופן מלאכותי – אלה קרויים חומרי טעם וריח.

12. שקשוקה – השקשוקה היא מהמאכלים

האהובים ביותר בישראל: אם בפיתה, בכריך, או במחבת עם לחם לבן טרי. היא עשויה מביצה עין המבושלת על אש קטנה עם עגבניות, בצל ופלפלים. ישנן גרסאות שונות לשקשוקה: עם חצילים, נקניקיות, גבינה בולגרית, או כל תוספת אחרת שאוהבים. השקשוקה באה מצפון אפריקה, ופירוש שמה בשפה הברברית הוא "תערובת". ויש ההוגים אותה "צ'קצ'וקה", או "תוקתוקה", והצורה שהתקבלה בישראל היא 'שקשוקה'.

נאָאַלפֿךָ תְּכַמֶּה" (ל"ג ל"ג); אלופי בני עשו המוזכרים בבראשית הם בעצם ראשי משפחות גדולות, חמולות שהפכו ברבות הימים לעמים: "אלוף תימן...אלוף עמלק". ומהמושל והשר עבר ה'אלוף' להיות זרגת קצונה בכירה בצה"ל, שהרי אלוף הפיקוד הוא הראשון, כמו האות אל"ף, אלוף - המנהיג אלפי חיילים; וראוי לזכור שחז"ל מכנים את הקב"ה 'אלופו של עולם'.

השרש אל"ף נמצא גם בארמית, וממנו נגזר ה'אולפן' שמשמעו 'לימוד'. ה'אולפן' גם החליף את ה"סטודיו", באשר הוא גזור מהמילה study - מקום שהמורה מאלף את חניכיו, וכיום משתמשים במילה לאולפני רדיו וצילום.

והאולפן בזכר קיבל ה' בסופו כדי להביע את האולפנה לבנות. שרש זה נמצא גם בערבית במילה 'אליף' ומשמעה טירון בכיתה הראשונה וגם רע וידיד, והיו בתי ספר שקראו לתלמידי הכיתה הראשונה 'אליפים'.

17. מה הקשר בין נפתלי בנט לבין ברק אובמה?

התשובה הבנאלית של השאלה שבכותרת היא ששניהם נולדו בארה"ב, ונוסוף עוד ששניהם עלו לכותרות באותו שבוע: הנשיא אובמה נשבע לכהונה שנייה, ובנט – לאחר שחזק את מפלגת הבית היהודי בבחירות. שמו של אובמה הוא חוסיין-ברכה, שמות ערביים – חוסיין פירושו יפהפה וברכה משמעו ברכה, אלא שנשלה משמו האות האחרונה, והוא ראוי להיכתב ברפ, אלא שנוח לכתבו – ברק (ואין קשר לאהוד ברק). כך גם נשיא מצרים לשעבר – חוסני מבראכ, מלשון ברכה, מבורך (ישנן משפחות מלוב

גם **האלופיה** היא סוג של קטנית הניכרת בתרמיליה הגליליים החלקים ומשמשת למאכל הן לאדם והן לבהמה. היא משמשת כאחד מה"סימנים" לראש השנה. ועליה אומרים: "יהי רצון ... שירבו זכויותינו ותלבבנו". הלוביה מופיעה גם בצורת 'רוביא' (ל' ו-ר' מתחלפות כמו: נשל-נשר, שלשלת-שרשרת), ולכן מחבר הברכה השתמש בשני שורשים קרובים: רב"ה ו-לב"ב.

אף **הפסוליה** היא מין מסוגי השעועית, ונדמה שאין איש היודע את מקור המילה, והיא נמצאת במגוון צורות בהרבה שפות: בלטינית Phaseolus, בטורקית fasuliya, באיטלקית fagiolo, בפולנית fasola, וברוסית fasol או fasoli, והיא נמצאת אף בלדינו וביידיש, ובערבית היא הגוייה: פֶּאסוּלִיָּא. הפסוליה קיבלה "שדרוג" עם הפצת שירו של דודו אלהרר שהוקלט בבית הסוהר על ידי קבוצת אסירים: "זה יום מנוחה, פסוליה, לכל ידוע פסוליה, לי ולך פסוליה, הלך עוד שבוע", ובנוסף מתוך מערכון של "הגשש החיזור" מאת נסים אלוני.

16. האל"ף מאלפת

מקור שם האות אָלֶף הוא במילה "אָלֶף" שמשמעה במקור הוא "שור", עפ"י הכתוב: "שָׁגַר אֶלְפִידָּה וְעִשְׂתָּרֶת צֹאנָה" (דברים ז' י"ג), וצורתה הקדומה התפתחה מצורת ראש השור והתהפכה ל-A בשפות אירופה. וכמו שהפרות הן סמל לפרייה ורבייה, כך גם השוורים הנקראים 'אָלֶפִים' הפכו כינוי לאנשים ובהמות הפרים והרבים, ומכאן המספר אלף-אלפים: "צֹאנֵנוּ מְאֹלִיפֹת מְרֻפָּבוֹת פְּחוּצוֹתֵינוּ", נאמר בתהלים, הצאן ממליטות וולדות לאלפים ולרבבות.

ה'אלוף', השור, הפך לסמל של בהמה מבויתת, למודת הָרְגָלִים המסייעת לאדם, ומכאן קיבל השרש אל"ף מובן של התחברות והתקשרות, לימוד ואילוף: אליהוא מבקש ללמד את איוב ואומר לו: "הִתְרַשְׁ"

מוצלח", מפני שלא נאמר עליו "כי טוב", ויש המבקשים לתלות בו אירועים קשים, כמו יום שני השחור, 19 באוקטובר 1987 היום שבו קרסו המדדים בבורסות העולם. מקובל לקשר את יום שני עם הירח, ולכן הוא נקרא בשפות רבות "יום הירח", ומכאן באנגלית – Monday, מן המילה moon – ירח, Montag בגרמנית, ובצרפתית Lundi, כי Luna היא בלטינית – סהר, ומכאן לונטיק – סהרורי. יום שלישי הוא היום שבו ברא הקב"ה את היבשה, הימים והצמחים, ועליו נאמר "פעמיים כי טוב", ומאז הוא נחשב ליום של מזל מיוחד, ויש הקובעים בו מועד לטקס נישואין, או לחתימת חוזים. במדינות המערב מזהים את יום שלישי עם אל המלחמה הרומי מרס ועם כוכב הלכת הקרוי על שמו מרס, ובעברית – מאדים. בצרפתית נקרא היום Mardi, באיטלקית martedì ובספרדית martes - לעומת זאת, בשפות גרמאניות יום שלישי נקרא על שם האל הנורדי טיר או טיו ומכאן באנגלית Tuesday ובגרמנית Dienstag

19. חיילופי אַמָּן "כ" –
צ'יזוריק אַטאפּיט (הצ'יז'ור)
נפאט אַטאפּיט

בשם מבורך). ונוסיף לשניים אלה את האפיפיור בנדיקטוס ה-16- מאז ומעולם נהגו האפיפיורים לכנות את עצמם בשמות או בכינויים שמוצאם בשפה העברית, כשהם מתורגמים ליוונית או ללטינית; כך למשל: פאולוס הוא שאול (פ' ו-ש' התחלפו), ג'ון הוא יונתן, יוהנס הוא יוחנן; פטרוס=סלע, "פִּיפּא" בארמית (מאותו שרש העיר פטרה=הסלע האדום). באשר לאפיפיור בנדיקטוס הרי הוא תרגום של השם ברוך, מבורך (דרך אגב, הפילוסוף ברוך שפינוזה נקרא בלטינית "בנדיקטוס"); המילה בנדיקט חזרה לאידיש – וכאשר מזמנים לפני ברכת המזון אומרים: מיר אבענשען=הבה נברך. (בתמונה אנו רואים כריכה של עלון באידיש

לברכת הנרות: ליכט בענשען=ברכת הדלקה). נסיים עם 'גיבורנו' נפתלי בנט – משפחתו

מוצאה ממרכז אירופה, ושמה היה בעברית ברוך, והיא קיבלה את הכינוי בנדיקט, ולאחר זמן התקצר השם ל-בנט (ואולי זה קרה במעבר לארה"ב).

ראינו אם כן שארבעת השמות: בנדיקטוס, בנט, ברפ ומפארפ, וכולם 'מבורכים' בברכה יהודית, לקיים מה שנאמר לאברהם: 'ונקרכו בך כל משפחת האדמה' (בראשית י"ב ב').

18. אַף ימות אַטאפּיט - יא'י
ני וַיֵּיפּיט

יום שני הוא היום שבו הייתה הבדלת המים, ובו נבראו השמים. יש הרואים בו יום "לא

וכן המטבע שטרלינג. ה-ר' של אסתר נתחלפה ב-ל' ומכאן המילה סטלה=כוכב, וכן השם 'סטלה מאריס'=כוכב הים. גם ה'נ' שייכת לקבוצת ה-ר' וה-ל', ונמצא חילופין ביניהן: לחש/רחש/נחש; המילה 'לשכה' מופיעה בספר נחמיה גם בצורת 'נשכה'; מרגלית – בארמית מרגנית ובלטינית מרגריטה; 'כרמל' השתנה בשפות אירופה ל-carmen; שניים – אַתְ'נִין בערבית, תְּרִי בארמית (מכאן תריעשר, תריסר=12); 'נחוי' משמעו 'לחוי' מאוד; בשיר השירים נמצא פעם "גן נעול" לצד "גל נעול"; כלה – בערבית פְּנָה; בן/אָבֶן/בר; נבוכדנאצר מתחלף ב-נבוכדראצר; בחר ובחן מתחלפות בתנ"ך, השם הערבי לשכונת מְלָחָה בי-ם הוא שינוי הגייה של השם מְנַחַת המקראי (דה"א ח' ו'), שמה של טולְכָרֶם ביסודו הוא שם ארמי – טור פְּרָמָא=הכרם שעל ההר, וה-ר' נתחלפה ב-ל', ושתי המילים נתאחדו; בית אל מבוטא בערבית - ביתין. לסיום – ישנה בערבית מילה לבי"ח והיא מְסַתְשָפָא (מזכירה את ה-שפוי העברי), אך שמעתי קשישים האומרים הוספיטאר, והיא המילה הלטינית – hospital.

20. 'אואף' – ה'א'פה הכ' נחמדה בעברית

בכינוס חובבי הלשון העברית - "לשון ראשון" שהתקיים בראשון לציון קיבל הסופר חיים באר את פרס ראש הממשלה לשפה העברית. עמיתי ד"ר רוביק רוזנטל כתב במדורו "הזירה הלשונית", כי בטקס הופיעה חוה אלברשטיין, ודיברה על העברית

היפני מתקשה לבטא ר' ובמקומו הוא יבטא ל'. מספרים על תלמידה יפנית שלמדה עברית באולפן עקיבא בנתניה. היא עלתה לאוטובוס וביקשה לרדת. היא צלצלה, אך הנהג שכח ממנה. היא התחילה לצעוק: "נהג, נהג, אני רוצה ל..לדת, אני רוצה ל..לדת... והנהג הזניק את האוטובוס לעבר ביה"ח לניאדו.... וכך יוצא שהיפני, כאשר הוא מדבר אנגלית, יקשה עליו להבחין בין glass ל-grass. ל' ו-ר' הם הגיים הנהגים כשהלשון נוגעת בלסת העליונה, והם צליליים מאוד, והקול היוצא מהם הוא חזק, לכן כששרים ללא מלים משתמשים בל': ל..ל ל..ל ל..ל, והרועה כשהוא מזעיק את הצאן, הוא מגלגל את ה'ר' בלשונו, וקורא ר..ר..ר..ר. לכן ר' ול' מתחלפות ביניהן – וזו תופעה פונטית הנמצאת בשפות רבות. הילדים הקטנים, למשל, פעמים שהם מתקשים בהגיית ה'ר', ועשויים לומר: אני לא לוצה ללאות סָלט. איוב מדבר על ה'מזרות' - 'מזרות' – מילה מוזרה? – לא בהכרח, אם נחליף את ה'ר' בל' נקבל מילה מוכרת – מזלות (מכאן משפחת מזר). בתנ"ך באים זוגות מילים בחילופי ל/ר: נשל/נשר;; חבלה/חבורה; פיגול/פגר. בתלמוד מתחלפות המילים גלעין/גרעין. חילופים נמצא בין השפות השמיות: חלצים – חרצין בארמית; נתאלמנה – נתארמלה בארמית ותארמלת בערבית; שרשרת/שלשלת, ובערבית סלסלה. ישנן דוגמאות בשפות לטיניות: ידוע הפתגם הארמי: אֶסְתְּרָא פְּלְגִינָא קיש קיש קרָא = מטבע אחת בתוך כד קורא: קיש, קיש – משל לאדם שעושה הרבה רעש, אך אין כיסוי לדבריו במעשה, בדומה לכד שיש בו מטבע אחת המשמיעה קשקושים רבים, לעומת כד המלא במטבעות, שאינו משמיע רעש כלל. המטבע אֶסְתְּרָא הוא גלגול של אסתר היווני והפרסי שפירושו כוכב (למטבעות הייתה צורה עגולה), ומכאן ה-star, כוכב באנגלית,

"ויעקב איש תם יושב אהלים, לא כתוב יושב אהל, אלא יושב אהלים, וחז"ל אומרים: יוצא מבית מדרשו של שם, והולך לבית מדרשו של עבר, ומבית מדרשו של עבר, לבית מדרשו של אברהם", וכך רוב הפרשנים, ומוסיפים חכמי ספרד, כמו רס"ג: "איש תם, איש מחשבה ידען". לדברי רס"ג, הוא היה איש ששילב בתוכו מדע ותורה גם יחד. ואונקלוס מתרגם: "גְּבַר שְׁלִים"=אדם שלם.

ומוסיף הרד"ק: "ואמר 'אוהלים' – [בלשון] רבים, כי היה לומד עם כל חכם שהיה מוצא" – יעקב עסק בלימוד העיוני בכל אשר מצא ולא הגביל את עצמו לתחום אחד בלבד או למורה יחיד.

יש מן המפרשים שהסבירו שעיסוקו של יעקב היה רעיית הצאן, ועל כן כאשר הוא מגיע לאחר זמן ללבן, הוא משתלב מיד במקצוע זה, ויתרה מזאת, הוא גובר עליו ועוזב ברכוש גדול; הלזה תקראו 'נאיבי'? כך מפרש רשב"ם, והחזקוני האומר "יושב אוהלים – לפי פשוטו אוהלים של צאן". אבל ספורנו משלב בין שתי התפישות; מחד גיסא הוא רועה צאן ומאידך גיסא הוא איש ספר: "יושב אוהלים, שני מיני אוהלים האחד אוהל רועה, והשני אוהל שבו התבונן להכיר את בוראו".

ב. פרשת מקץ - פעמון, פעימה והתפעמות

השורש פע"ם מציין מכה, נקישה וזעזוע, משמעות אשר אולי התפתחה מן המשמעות הראשונית של המילה פעם – צעד ומכת הרגל, כפי שקוראים בשיה"ש (ז' ב'): "מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב"; ומכאן הביטויים: פעמי משיח, הכין פעמיו, שם פעמיו אל. ובלשון חכמים עברה המלה 'פעם' מתחום המרחב אל משמעות הזמן – 'פעם אחת'.

בבית הוריה. אביה היה נאמן לעברית, ואילו אמה כמעט שלא ידעה את השפה, והלכה לאולפן. העברית נראתה לה קשה ולא נעימה, ובכל יום קיוותה לפגוש מילה בעלת צליל ערב שתשנה את דעתה על העברית. יום אחד חזרה הביתה מלאת שמחה ואמרה: מצאתי את המילה הכי נחמדה בעברית: או מ ל ל ה. והנה מתברר שהמילה 'אומלל' בהוראת 'עצוב ומדוכא' נדירה במקרא, אך היא מופיעה הרבה, בצורת פועל, בתיאורי טבע, בייחוד בתיאור קמילתם של הגפן, התאנה והזית: "הגפן הובישה והתאנה אמללה רמון גם-תמר ותפוח פל-עצי השדה יבשו פי-הביש ששון מן-בני אדם", אומר יואל הנביא. המילה 'אומלל' קשורה לפועל 'למולל'=לכרות, לגזור – כדברי מזמור תהלים: "בפקר יציץ וחקלף לערב ימולל ויבש". ובעברית החדשה למולל פירושו לשחוק ולחפך עלים באצבעות הידיים, לאמלל – לעשות מישהו לאומלל, או מישהי – לאומללה.

להלן כמה פינות אחושי התורה:

א. פרשת תולדות - יעקב 'איש תם' – נאיבי?

ד. פרשת שמיני - "ביום השמיני" שלפניו היום השביעי

עולם החומר מיוצג ע"י המספר שש, באשר החומר נתפס בחושינו בשל היותו תופס מקום במרחב, והוא מוגדר ע"י שישה כיוונים: ארבע רוחות השמים בתוספת מעלה ומטה, ולא ייפלא שהוא מקביל לששת ימי הבריאה. אל ששת הקצוות נוסף את המרכז, הנקודה השביעית שבאמצע. זו נקודה שאינה מורגשת בחושים הגשמיים שלנו, והיא נמצאת בפנימיות של החומר ומובנת בשכל הרוחני הנבדל מן החומר. השבע הבא אחרי השש מבטא את ההתקשרות של הא-ל אל תוך הטבע, וחדירתו אל היקום מעצבת ומקיימת את העולם. שבע הוא המימד הרוחני של החומר והוא מקשר בין הקודש לחול, וללא קשר זה – אין קיום לחומר, ולכן בתחילה יבואו ששת ימי החול ולאחריהם השביעי – שבת קודש; ובאמת "קדוש" פירושה להיות נבדל ופרוש מן היתר. ולכן המנורה שבמקדש היא בעלת 7 קנים, כשהקנה השביעי, האמצעי הוא כנגד השבת. החגים נקראים "מקרא קודש", וראה זה פלא – מספרם שבעה: יומיים בפסח, שבועות, רה"ש, יוה"כ, סוכות ושמיני עצרת. ועוד שביעיות לרוב – ואידך זיל גמור.

חכמי המתמטיקה מסבירים שכל מספרי היחידות מאחת ועד תשע – כל מספר בהם הוא מרכיב של מספר אחר פרט לשבע. האחת – הוא המקור והמרכיב של כולם; השתיים מרכיב את הארבע (2X2), והשלוש את התשע (3X3). השש מורכב מכפולה של 2X3, וכן השמונה 2X4, והחמש מרכיב את העשר 2X5, וכך יוצא שהשבע הוא בודד ופרוש משאר המספרים, אינו מרכיב ואינו מורכב, נבדל מהמספרים, אך גם מעורב בהם, בדיוק כמו הא-ל הפרוש מן הטבע אך

בפרשת מקץ - לאחר תיאור חלום הפרות וחלום השיבולים של פרעה נאמר: "וַיְהִי בַבֶּקֶר וַתִּפְעַם רוּחוֹ" (בראשית מ"א ח), כלומר: רוחו נזדעזעה. מעניין שבתנ"ך מדובר בזעזוע שלילי, ואילו בלשון ימינו המילים התפעם, נפעם והתפעמות מציינות בעיקר התפעלות חיובית. גם המילה 'פעמון' קשורה לעניין המכה והזעזוע, כפי שמסביר ר' דוד קמחי, הרד"ק, בספר השורשים שלו: "לפי שהוא מתקשקש ומתפתת בענבל שבתוכו". על פי משמעות זו של השורש פע"ם חודשה בימי הביניים המילה פְּעִימָה (נקישה), ובתחום המוזיקה חודשה בימינו 'פְּעִמָּה' - יחידת קצב בסיסית, וכמובן בל נשכח את פעימות הלב והלב הפועם – צירופים אשר נוצרו בעת החדשה, אבל יש להם טעם של פעם.

ג. פרשת וארא - מהו ה'אביב' במקרא? בתנ"ך אביב הוא התבואה הירוקה לפני גמר הבשלתה, ככתוב בעניין מכת הברד: "כִּי הַשְּׂעֵרָה אָבִיב" (ט' ל"א) - גרגרי השעורה ניזוקו בעודם רכים, בראשית הבשלתם, כשעדיין היו אביב, לא היו בשלים דיים. ומאותו השורש - צמחים רכים הגדלים ליד הנחל נקראים 'אָבִי נחל', ועל צמח שלא הבשיל דיו אומרים 'עודנו באָבו', ועל אדם שנפטר צעיר אומרים 'נקטף באָבו' - כמו באביבו - באביב חייו. ובאמהרית אָבְבָה הוא פרח, ושם עיר הבירה של אתיופיה - אדיס אבבה, פירושו: פרח חדש, ובעברית חודש האביב הוא זמן הבשלת השעורים: "היום אתם יוצאים בחדש האביב" - נאמר ביציאת מצרים, עם ישראל היוצא לחירות דומה לזרעים שהיו אסורים וקפואים מתחת לאדמה כל ימות החורף, ועתה הנבטים מביטים אל האור, צומחים ומבשילים.

השפע, ולכן אמרו חז"ל שהיום השביעי הוא מקור הברכה, המזרים שפע לכל ימות השבוע. וכך נמצא בחלום פרעה שֶׁבַע שנות

שמלאכת הבריאה הגיעה לתכליתה ולשלמותה, נתמלאה שובע, וזוהי שביעות הרצון של הקב"ה שהביא את העולם לכלל שכלול. לדברי המהר"ל הטבע הוא כעין סולם. הדבר הראשון הנתפס בחושים, הוא החומר המיוצג ע"י המספר שש. לעומתו השכל המזהה את החכמה הא-לוהית ביקום עם ההרמוניה בין כל הכוחות המשתתפים בקיום החיים בו - שלב זה מיוצג ע"י המספר שבע. השלב השלישי בסולם הוא היכולת של האדם להכיר בחוכמתו הרוחנית כי יש בורא לעולם ושהוא קבע משמעות ותכלית לטבע - שלב זה מיוצג ע"י המספר שמונה. המהר"ל מציין שהמספר שמונה, בהיותו קשור עם המערכת שלמעלה מן הטבע, הוא המספר המציין את התורה, שהרי התורה ניתנה לאחר 49 יום, שהם שבע פעמים שבע, כלומר, היא ניתנה ב"יום השמיני", יום לאחר ההשלמה של שבע במלואו (ולכן קבעו הגאונים לחגוג את שמחת תורה ביום שמיני עצרת שהוא מחוץ למסגרת של סוכות).

לא פלא הוא שהמספר שמונה מייחד את העם היהודי שהרי תפקידו בעולם הוא לקשר את האדם והעולם עם הא-ל. והוא מוסיף שעד מתן תורה היו לבני האדם רק שבע מצוות, שבע מצוות בני נח, ואברהם אבינו נצטווה לקיים מצווה נוספת, ייחודית לזרעו - מצוות ברית מילה, והיא המצווה השמינית שניתנה לעם היהודי לקיימה ביום השמיני. ברית המילה מטביעה בחומר הגוף עצמו חותם ברית של קשר עם בורא העולם. ה'שָׁמֶן' מזכיר את השמונה, וידוע שהשמן אינו מתערבב עם שאר המשקים, והוא דולק ומפיץ אור, וכך עם ישראל - תפקידו להפיץ

משגיח עליו. ומכיוון שהשבע מציין את השלמות בטבע, לא פלא הוא שהשורש שב"ע משמש לציון השֶׁבַע והשביעה מחד גיסא, ומאיזך גיסא בחילופי ב/פ גם את שֶׁבַע ולעומתן שבע שנות רעב, שהרי גם השֶׁבַע והשפע כמו גם הרעב והבצורת - המפתחות שלהם נמצאים בידי הקב"ה, שיש לו 70 שמות וכנגדם 70 שמות לירושלים - עיר הקודש, מקום משכנו. ולהצגת קבוצה גדולה משתמשים בכפולה של 7; ועוברים אל ה-70, למשל בביטויים "שבעים לשון", שבעים פנים לתורה, ברשימת בני נח - ישנם שבעים שמות של צאצאי נח כנגד שבעים אומות העולם. בנוסף, מסבירים שבעים הפרים המוקרבים בחג הסוכות שהם כנגד שבעים אומות העולם. המספר 70 הוא גם מספר הנפשות של יעקב ובניו אשר ירדו למצרים. התורה גם מציינת בפרשת בשלח שבני ישראל הגיעו ל"אילים" ושם מצאו שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים, ויש הרואים בשבעים התמרים כמקבילים לשבעים המשפחות בעם ישראל. חז"ל גם מקשרים בין שבעים אומות העולם לשבעים המשפחות בישראל. גם "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה". ונזכיר שדוד המלך חי שבעים שנה.

אם כן לא ייפלא שהמספר שבע הוא המספר המנצח ביהדות.

המספר שמונה - מעל הטבע

כותב המהר"ל: "ומספר שמונה למעלה מן הטבע לגמרי". ששת ימי הבריאה הם כנגד בריאת עולם החומר. ועל יום השבת, היום השביעי, נאמר: "וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ.. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ.. וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה"; לומר לך

ופיוטים לשבתות ולחגים ולכל מחזור החיים היהודי. וכשביקש הרב להדפיס את ספרו, יצא לאסוף תרומות להוצאות ההדפסה. במסעו הוא הגיע לאמסטרדם, ובא לביהכ"נ הגדול. נכנס בשיחה עם רב העיר שהכיר בגדולתו, ולמרות שהקהילה באמסטרדם שמרה בקפדנות על מנהגיה, ביקש הרב לעבור לפני התיבה בנוסח יהודי מרוקו. לאחר התפילה הלכו שני הרבנים לבקר את פרנס הקהילה שהיה חולה ומתייסר בייסוריו. שאלו ר' דוד ממה הוא סובל, וענה שיש לו אבנים בכליות. בירכו ר' דוד בפס' מפרשתנו: "לֹא-יִהְיֶה לָךְ בְּכִסֵּף אָכָן וְאָכָן ... גְדוֹלָה וקִטְנָה" (כ"ה י"ג).

שמע החולה את ברכת הרב ופרץ בצחוק כה עז, עד כי יצאו. האבנים. שאל את ר' דוד למטרת בואו, והוא ענה שברצונו להדפיס את פיוטיו לתועלת הרבים. ענהו הפרנס מתוך הכרת הטוב: "הַדְפֵּס אֶת הַסֵּפֶר וְכֹל הוֹצָאוֹת הַדְפּוֹס עֲלֵי!" וכך זכה העולם היהודי לספר הפיוטים הנפלא "תהילה לדוד" שבו מנעימים יהודי המזרח את שבתותיהם ומועדיהם.

אחד הפיוטים המפורסמים של ר' דוד חסין הוא הפיוט 'אֶעֱרֹךְ מִהֲלַל נִיבִי' המושר בטקסי ברית המילה. הפייטן אורג לתוך הפיוט את המדרשים השונים אודות אליהו הנביא, המזוהה עם פינחס, המגיע לכל טקס ברית מילה.

להלן תחילת הפיוט:
 אֶעֱרֹךְ מִהֲלַל נִיבִי. לִפְנֵי אֱלֹהֵי אָבִי.
 לְכַבֹּד חֲמֻדַּת לְבָבִי. אֱלֹהֵי הַנְּבִיא:

נִטַע הָאֵל בִּישְׁרוֹן. חֲבַצְלַת הַשְּׁרוֹן. אִישׁ מְגֹזֵעַ
 אֶהְרֹן. מְשַׁרְת צוֹר מְשַׁגְבִּי: לְכַבֹּד חֲמֻדַּת
 לְבָבִי. אֱלֹהֵי הַנְּבִיא:

את האורה, התורה כדי לקשר את העולם עם הבורא, והוא עצמו אינו מעורב בין הגויים, בחינת: "הֵן-עַם לְבָדָד יִשְׁפֹן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב".

נראה עתה את פרשתנו – 'שְׁמִינִי'. לפני היום השמיני היו שבעת ימי מילואים שמטרתם הייתה לקדש את המשכן (נא לשים לב שגם כאן משתמשים בשורש קד"ש כדי לציין הפרדה). על היום השמיני אומרת הגמרא (מגילה י' ע"ב) שאותו היום הייתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ. לומר לך ששמחת הסיום של יצירת המשכן זהה לשמחת ה' ביום בריאת העולם. אך יש הבדל ביניהם – ביקום טבע הקב"ה חוקים קבועים, בעוד שעולם המשכן הוא עולם של נסים (ידוע שבבית המקדש התרחשו מדי יום עשרה ניסים גלויים, וכן הותר לכוהנים ללבוש שעטנז), זהו עולם שמעל לטבע, שבו ה' משרה את שכינתו ומאפשר מפגש בין העולם העליון, העולם המופשט, לבין דרי העולם הזה: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם". ביום השמיני יורדת השכינה ושורה על המשכן, וכך הוא הופך למוקד התפתחותה של מערכת היחסים המיוחדת בין הקב"ה ובין בני ישראל. בפרשיות הבאות נפגוש את "היום השמיני", אלא שהפעם הוא יטהר את המצורע, את הזב והזבה ויחזיר אותם לחייהם הרגילים ולסביבתם הטבעית. וכך יוצא שלאחר שבעת ימי הטהרה הם חוזרים אל המשכן ביום השמיני להקריב את קרבנותיהם עם הכוהנים שבשבעת ימי המילואים עברו תהליך דומה.

ו. פרשת כי תצא –

כיצד נפטרים מאבנים בכליות?

הגאון ר' דוד חסין זצ"ל היה בין המשוררים והפייטנים המעולים שקמו ליהדות מרוקו. הוא חי לפני כ-300 שנה וחיבר מאות שירים

שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרֵאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ
לְכָל-יִשְׂרָאֵל יוֹבֵל הוּא תְּהִיָּה לָכֶם וְשַׁבָּתֶם אִישׁ
אֶל-אֶחָיו וְאִישׁ אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ" (ויקרא
כ"ה י'). שנת היובל, שנת החמשים, היא שנת
הדרור, שבה חוזר הכל אל שרשו ומקומו
ונגאל – העבדים יוצאים לחפשי ושבים אל
משפחותיהם, האדמות שבות אל בעליהן,
החובות נשמטים והאדמה והאדם נחים
ושובתים ממלאכה.

דרור הוא גם צפור הדרור, ומדרשי האגדה
מדמים את כנסת ישראל לדרור. האבן עזרא
כותב שהדרור – נקרא כך כי "אין מנהגו
לנגן כל זמן שאיננו חפשי". וכך כנסת
ישראל כמו צפור הדרור אינה יכולה לתת את
קולה בשיר בגולה ובשביה – מעין "איך
נשיר את שיר ה' על אדמת נכר?". ודוד
המלך אומר בתהלים פ"ד שצפור הדרור
מוצאת את מנוחתה רק בחצרות בית ד'.

המהר"ל כותב שהדרור נקרא כך, כי הוא דר
בכל מקום, וכך התורה היא בכל מקום והכול
שייך אליה "ואם אינו שומר אותה, התורה
פורחת ממנו כמו צפור דרור הזה". ומוסיף
הרב קוק שהדרור אינה מקבלת מרות, וכך
עם ישראל הרוצה לחיות את חייו על פי
אמונתו ועומק נשמתו, מתוך חרות מכל לחץ
וגורם חיצוני.

הקב"ה, הקורא דרור לעמו, הן ביום השבת
והן בגאולה העתידית, נוֹצֵר ושומר את עם
ישראל כעל בבת עינו. הביטוי "וַיִּנְצֹרְכֶם כְּמוֹ
כַּבֵּת" שאול מדברי משה רבנו המתאר את
יחסו של הקב"ה אל עמו כנשר הדואג
לגוזליו, ונוֹצֵר אותו כבבת עינו: "וַיִּצְרְנֵהוּ
כְּאִישׁוֹן עֵינָו. כְּנִשֵּׁר יַעִיר קִנּוֹ עַל-גּוֹזְלָיו
וַיִּרְחֹף" (דברים ל"ב י"א). ומוסיף עליו
זכריה: "כִּי הִנֵּגַע בְּכֶם נִגְעַת כַּבֵּת עֵינָו" (ב'
י"ב). 'בבה' היא גלגל העין, ופירושה חלל או
פתח, ונמצאת בארמית בביטוי 'בבא מציעא'
– השער האמצעי, ובערבית 'באב אלוואד' –

כֹּהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן הוּא. פִּנְחָס הוּא אֱלֹהֵהוּ. הַנְּבִיא
יִקְרְאוּהוּ. הַגִּלְעָדִי הַתְּשֻׁבִי: לְכַבּוֹד חֲמֻדָּת
לְבָבִי. אֱלֹהֵהוּ הַנְּבִיא:

הפיוט מפרט את מופתיו של אליהו הנביא עד
שעלה בסערה השמימה, ומסיים בציפיה
להתגלותו מחדש כמבשר הישועה: זְכוּר
לְטוֹב יְאִיר נְרִי. יְבַשֵּׁר צִיּוֹן עִירִי. ויאמר לָהּ
הַתְּנַעֲרִי. מַעְפָּר קוּמִי שְׁבִי:

להלן דוגמית לניתוח של פיוט:

א. 'דרור יקרא' לדונש בן לברט

דוֹנֵשׁ בֶּן לְבָרֵט = אדונים הלוי, (920 - 990)
- פרשן, משורר ומדקדק נולד בפאס
שבמרוקו, ובצעירותו למד בישיבות בבל
אצל רבי סעדיה גאון, ויש אומרים אף שהיה
נכדו (בערבית ד'ו+נאס=בעל הזרת אנשים
נכבדים/אדונים). בבבל כתב שירים רבים,
ושמו התפרסם מאד, ואף נכתבו לכבודו
מספר שירים. לימד דקדוק ושירה.

חסדאי אבן שפרוט הזמין את דונש
לקורדובה ללמד תלמידי חכמים. דונש היה
הראשון שהכניס את משקל השירה הערבית
לשירה העברית, והיה המדקדק הראשון
שהבחין בין פועל עומד לפועל יוצא, וגם
הראשון שמיין פעלים לבניינים כבדים וקלים
באמצעות השורש פע"ל.

להלן ניתוח הפיוט המפורסם שלו 'דרור
יקרא' (ב-4 בתים נמצא בראשי משפטים
– אקרוסטיכון, את שמו דונ"ש)

א. הבית הראשון - דְּרוֹר יִקְרָא לְבָן עִם בַּת.
וַיִּנְצֹרְכֶם כְּמוֹ כַּבֵּת.

נְעִים שְׁמֶכֶם וְלֹא יִשְׁבַּת. שָׁבוּ נוּחוּ בְיוֹם שַׁבָּת:
המילה 'דרור' הפותחת את הפיוט, מאזכרת
את הדרור של שנת היובל: "וַיִּקְדַּשְׁתֶּם אֶת

"שִׁסְתְּלֶקוּ אוֹיְבֵינוּ וְשׁוֹנְאֵינוּ", ועל הגזר:
 "שְׁתַּגְזֹר עָלֵינוּ גְזֵרוֹת טוֹבוֹת". אכ"ר!

ב. לסוכות

ארבעת המינים – מיני ישראל'

הרמב"ם רואה את ארבעת המינים כמסמלים את הזיכרון ההסטורי של עם ישראל, כשהוא בדרך, במעבר מן המדבר וכולם ירוקים אל ההתנחלות בארץ, וגדלים ליד מים; ועל מה חולם הנווד? על בנוסף נווה מדבר עם עצים ירוקים ומים.

– הם גדלים בארבעת האקלימים הגיאוגרפיים של הארץ: האתרוג בשפלה, הלולב בבקעות, ההדס בהרים והערבה על גדות הנחלים. יוצא שכאשר היהודי נוטל את ארבעת המינים הוא מכריז 'הטבע של א"י בידיי', וכשהוא נכנס לסוכה עם ארבעת המינים, הוא מכניס עצמו ל'מיני-ישראל'.

האתרוג נקרא "פרי עץ הדר" ומקורו בהודו וממנה עבר לשפה הפרסית בצורת תורונג'.

לשפות אירופה חדרה המלה

=תפוז, orange בצורת

בספרדית וה-naranja

=הצבע האדום rouge

בצרפתית, ולנו היא נתנה את הצבע התרוג. המלה הפרסית

עברה בצורת 'אתרוג' אל הארמית וממנה אל העברית.

הלולב נקרא 'כפות תמרים'.

ומקורו מהפועל ללבלב ולפרות. המדרש מחלק את המלה 'לולב' לשתי מלים: לו-לב, כאשר הלולב המלבלב הוא לבו של הדקל.

ההדס נקרא 'ענף עץ עבות', כי הוא מעובה בעלים סבוכים, ולכן יש האומרים, שההדס נקרא כך על כי ענפיו דחוסים בעלים קטנים.

הערבה נקראת 'ערבי נחל', כי

היא גדלה במישור הנרחב הנקרא "נחל הערבה". ובאיזה צמח חותמים את החג? בערבה! כאשר בהושענא רבה חובטים אותן ומבקשים שהשנה תהיה

שער הגיא. המשורר כתב 'בבת' ולא 'בבה', מכיוון שהיה זקוק לחרוז אותה עם 'שבת'.

"נעים שמכם" – כגמול על קיום המצוות ושמירת השבת, ינעים האל את שמו של שומר השבת, מעין "ויהי נועם ה' עלינו" – חן וחסד ושמירה לאורך ימים, ושמו לא יושבת, במשמעות שיהיו לו צאצאים שימשיכו את שמו הטוב.

להלן דוגמיות על תגי ישראל:

א. מאכלים לרה"ש בסימן טוב

מנהגים שונים נפוצים לסדר ראש השנה, ולפיו נוהגים לאכול מאכלים סמליים - וכל מאכל הוא "סימן", מעין בקשה הדומה מבחינת הצליל לשמו של המאכל והיא פותחת במילים: "יהי רצון". המאכל המוכר הוא תפוח בדבש, ומבקשים: "שְׁתַּחֲדַשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה כְּדָבֶשׁ". מקום של כבוד לתמר ולרימון, שהרי זו עונת ההבשלה שלהם; על התמר מברכים: "שִׁיתְמוּ אוֹיְבֵינוּ וְשׁוֹנְאֵינוּ"; על הרימון נהוג לומר, שמניין הגרעינים שבו הוא 613 כמניין תרי"ג המצוות, ולכן מברכים עליו: שְׁנַהֲיֶה מְלֵאִים מְצוֹת פְּרָמוֹן". ראש דג או כבש הם סימן שְׁנַהֲיֶה לְרֵאשׁ וְלֹא לְזָנָב.

וכעת לירקות – על הכרתי - בצל ירוק גדול הנקרא 'לוף' מבקשים: "שִׁיפְרְתוּ אוֹיְבֵינוּ וְשׁוֹנְאֵינוּ"; הקלעת נקראת בארמית 'קרא' ובערבית 'קרעה', ולכן הבקשה קשורה לשני הפעלים: לקרוא ולקרוע – "שְׁתַּקְרַע רַע גְזֹר-דֵינָנוּ, וְיִקְרָאוּ לְפָנֵינוּ זְכוּתֵינוּ"; שעועית נקראת בארמית 'רוביא' ובערבית 'לוביא' (ר' ו-ל' מתחלפות כמו: נשל/נשר, שלשלת/שרשרת), ולכל מבקשים בשני פעלים: "שִׁיִּרְבוּ זְכוּתֵינוּ וְתִלְבְּנוּ". ונסיים בסלק ובגזר – על הסלק מבקשים:

ד. שיר לזכרו של ר' שלמה אבן גבירון / משה אוסי

פְּשָׁלוֹשׁ הַבָּבוֹת הַנִּכְלָלוֹת בַּמַּסַּכַּת 'נְזִיקִין':
בבא קמא – השער הראשון, בבא מציעא –
השער האמצעי, בבא בתרא – השער האחרון.
ועל השורה האחרונה – "אל ישכח אותנו,
באב אל ואד", אמר חיים גורי, שהקפיד
לכתוב "אל ישכח" ולא "לא ישכח", כדי
להדגיש את המשאלה שבפיו.

רקוזזים באשישות, כניזוזוז

יין מלגניה,

נעומות על עלמות כשירת

אנדלוסיה.

גשומה. ומכאן בא לנו הביטוי 'ערבה חבוטה' –
משל לאדם חלש ומסכן. ונאחל: "יששום מדְּכָר
וְצִיָּה וְתַגַּל עֲרָבָה וְתַפְרַח פְּחֻבְצָלַת" (ישע' ל"ה
'א).

ג. ליום העצמאות – שער הגיא=באב אלואד – מניין השמות?

הגיא היה שמו המקראי של אחד משערי
ירושלים שבנה עוזיהו: "וַיִּבֶן עֲזִיָּהוּ מַגְדָּלִים
בִּירוּשָׁלַם, עַל שְׁעַר הַפְּנֵה וְעַל שְׁעַר הַגֵּיא",
כתוב בדברי הימים. "שער הגיא" – השער
לעמק, השער מירושלים לשפלה. חיים גורי
הקדיש שיר ללוחמים שפרצו את הדרך
לירושלים וקרא לו בשם הערבי – "באב
אלואד": המילה הערבית "באב" משמעותה
דלת, שער. את מקבילתה העברית אפשר
לראות במילה – בבה – בבת העין – שער
העין – הפתח הָעֵגוּל במרכז הקשתית שבגלגל
העין, והיא סמל לדבר היקר ביותר.
ובארמית 'בְּבָא' היא פֶּרֶךְ ושער של חיבור,

ככהן גדול בדביו ביום

הכיפורים.

ולבושך בד, קולמוס ודיו זכורים,

משפטי זושן, אפודים ואזורים.

וכתונת תשבץ-פסים תפורים,

וכציצי רימונים פארים והדורים,

לא נתכנו כהם ועל אופן דבורים.

כי משלי שלמה תמימים כאורים,

פיתוזי זותם כאבני ספירים

שזורים

וכנזר ובגדי שרד לישראל טורים

טורים,

ונשמעים כעלי כינור דוד פיוטים

ובזמורים.

והמלאך גבריא אל דיבש בפיק

מגילת לימודים,

ובידך הזוזיק גם את מטה

הגדודים.

ואולי להיותך כלוי-מורה ומשורר

ליהודים,

וידרך ושם עולם גם בין

הספרדים.

רק בן שש עשרה שנים וכבר

קנית זכמה כבן השמונים,

הואלת שבת בזבול התזכמוני

ספון בראש שרים וזוגנים.

"כתר מלכות"-לראשך זהב

ותורים,

בוקירך משה הקטן, תלמידך

לדור דורים.

**ב. להלן שיר שכתבתי לזכרו
של החכם ר' יהודה הלוי; עפר
אני לרגליו: 'שירו האחרון של
ר' יהודה הלוי':**

**אבכה בכי במקום השכינה,
אקונן מר נהי וקינה.
אכרע ברך ואחונן עפר,
אפר תחת פאר אשר עבר.**

י ליונה תמה, כי יד אויב רמה,
היתה לשמה ביד בן האמה.
היינו שדודים, נפוצים ונדודים,
בין האדומים לבין בני הנוודים.

פון ארזים, איז, ועצי ברושים,
בית הדביר וקודש הקודשים.
מזבח, מנורות, אולם ועמודים,
לחם הפנים, אבני גזית, ארון ובדים.

ישובו לויים ברינה וששון
אל מקדש א-ל והר המורייה.
נחמו, נחמו אבלי - ציון
כי שלמו ימי תאניה ואניה.

מהר תחיש עם סגולי,
שלח ינון ואליה,
הלא, ציון, אסירך תשאלי.

ואני עבדך יהודה הלוי
אהיה כינור ואשורר לי:

וכשפשיט בגדיו ולבש בגדי לבן

טהורים

לאזור ל"ו שנים אנושים שזוהפים

וארורים,

ליווהו המלאך מיכאל אל עזרת

אבותינו הברורים,

ונתן בידו עט זצוב מברקים

מאירים.

ומה נהדר שלמה בכתבו משפטים

זוהרים,

ואשרי עין תזכה ותזוזה בלוזותיו

העטורים.

יהי זכרך ברוך, רשב"ג - שר

השירים,

"רני וצהלי, יום שמחת גילי".
אך, אבוי, נרמסתי על ידי איש פלילי,
שמע ישראל... אחד גואלי.

בתודה, משה אוסי
09-8335016 נתניה
Mosheossi@gmail.com